

การสืบค้น และจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัด และการถ่ายทอด ภูมิปัญญาภาคใต้ เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคใต้

THE ASCERTAINMENT AND RESERVATIONAL SYSTEM OF THE ANCIENT SCRIPTURES KEPT IN MONASTERIES AND PUBLICIZING THE SOUTH WISDOM TO UP RISE A LOCAL LEARNING SOURCE IN THE SOUTHERN PROVINCES

พระมหาสหัส ฐิตสาโร^{1*}, พระมหาสุเมธ สุเมโธ¹ และมนีวรรณ น้อยดัด¹
Phramaha Sahas Thitasaro^{1*}, Phramaha Sumeth Sumedho¹ and Maneewan Noidud¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจรวบรวมและจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคใต้ 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา 2) เพื่อจัดทำทะเบียนรายการของเอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคใต้ 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา 3) เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของวัดในเขตภาคใต้ 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา

ผลการวิจัยพบว่า การสืบค้นและการจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคใต้เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ในแต่ละวัดทั้งที่จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา ยังไม่มีระบบการจัดเก็บรักษาที่ดีเท่าที่ควร ยังไม่มีการปริวรรตเพื่อเป็นประโยชน์แก่การศึกษายังขาดบุคลากรที่มีความรู้ในด้านปริวรรตและขาดงบประมาณ อย่างไรก็ตามสำหรับที่จังหวัดสงขลาทางห้องสมุดแห่งชาติกาญจนาภิเษก สงขลาได้ทำการแปลตำราแพทย์แผนไทยภาคใต้จากหนังสือชุด

คำสำคัญ: คัมภีร์โบราณ การสืบค้น การอนุรักษ์ การถ่ายทอดภูมิปัญญา

¹คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University

*ผู้นิพนธ์ประสานงาน E-mail: dumkoom2497@gmail.com

ABSTRACT

The objective of this research were to 1) Explore, collect, and categorize ancient Buddhist scriptures of temples in the southern two provinces is Nakhon Si Thammarat and Songkhla. 2) to register the list of ancient Buddhist scriptures of the temple in the southern two provinces is Nakhon Si Thammarat and Songkhla, and 3) to promote the preservation of ancient scriptures as a source of Buddhist and cultural learning in temples in southern Thailand is Nakhon Si Thammarat and Songkhla.

The research founded. The Ascertainment and Reservational System the Ancient Scriptures Kept in Monasteries and Publicizing the South Wisdom to up rise a Local Learning Source in the South Provinces in each temple South in Nakhon Si Thammarat and Songkhla provinces lack of system in reservation, there in no translation and lack of translators and budget. However There is translation Thai Ancient Medicine at The National Library Songkhla.

Keywords: Ancient Scriptures, The Ascertainment, Conservation, Local Wisdom Transmission

บทนำ

คัมภีร์ใบลานเป็นมรดกวัฒนธรรมลายลักษณ์อักษรที่บรรพชนไทยสร้างสรรค์ขึ้นด้วยความศรัทธาอย่างสูงในพระพุทธศาสนา เป็นเอกสารโบราณที่จารด้วยเหล็กแหลมลงบนใบของต้นลาน ซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาติ เรียกกันโดยทั่วไปว่า “หนังสือใบลาน” แต่เนื่องจากคนไทยนิยมจารเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาลงบนใบลาน จึงเรียกหนังสือใบลานว่า “คัมภีร์ใบลาน” คัมภีร์ใบลานนั้นใช้เฉพาะในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท เช่นในประเทศไทย พม่า ลาว เขมร ศรีลังกา และเชื่อกันว่าพระธรรมเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มีจารลงบนใบลานเป็นครั้งแรกที่ประเทศศรีลังกา คัมภีร์ใบลานเป็นอุปกรณ์บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ด้านพระพุทธศาสนาประวัติศาสตร์ สังคม เช่นเดียวกับ ศิลาจารึกและสมุดไทย

คัมภีร์ใบลานเป็นเอกสารโบราณที่บันทึกลายลักษณ์อักษรโดยการจารตัวหนังสือลงบนใบลาน สามารถใช้จารได้ทั้งสองด้าน วิธีการบันทึกใบลานนั้นจะใช้เหล็กแหลม ซึ่งเรียกว่า “เหล็กจาร” เมื่อจารจบเรื่องแล้วใช้สายสนองร้อยเข้าเป็นผูกคัมภีร์ ใบลานหนึ่งจะมีจำนวนผูกเท่าใดก็ตาม นับรวมเป็นหนึ่งคัมภีร์ สาเหตุที่เรียกเป็นคัมภีร์ก็เพราะเรื่องราวส่วนใหญ่ นั้นจะมีเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา และถึงแม้จะมีเนื้อหาบางเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับพุทธศาสนาบ้าง เช่น ตำราเวชศาสตร์ ตำราโหราศาสตร์ กฎหมาย เป็นต้น แต่มีเป็นส่วนน้อย ดังนั้น จึงนิยมเรียกว่า คัมภีร์ใบลาน คัมภีร์ใบลานส่วนมากจะถูกเก็บรักษาไว้ที่วัด บางแห่งยังคงใช้คัมภีร์ใบลานเหล่านี้เทศน์สั่งสอนอุบาสกอุบาสิกาในวันอุโบสถ วันสำคัญทางศาสนาหรือในพิธีกรรมงานศพสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ในภาคใต้ของประเทศไทยพบว่าการค้นพบคัมภีร์โบราณ หนังสือพุทธธรรมทั้งจารึกหลักธรรมที่มีอายุเก่าแก่ระยะเวลาใกล้เคียงกับภาคกลางซึ่งมากกว่า 1,000 ปี (มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 2557) คัมภีร์โบราณจัดเป็นเอกสารที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาของชาติ แต่ในปัจจุบันได้กระจัดกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 100 ปีขึ้นไป ถึงแม้จะมีอายุน้อยกว่าเอกสารโบราณประเภทจารึกก็ตาม แต่เนื่องจากอายุของคัมภีร์โบราณนี้มีความเก่าแก่ ถ้าหากเก็บรักษาไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ก็จะทำให้คัมภีร์โบราณเหล่านั้นเสื่อมสภาพหรือสูญหายไปเป็นธรรมดา ไม่ว่าจะเป็นเกิดจากภัยของธรรมชาติ อาทิ ลม ฝน น้ำท่วม แสงแดด เป็นต้น หรือไม่ก็เกิดจากสัตว์ต่าง ๆ อาทิ หนู แมลงกิน ทำให้ลบเลือน เป็นต้น แต่ที่สำคัญเอกสารโบราณประเภทคัมภีร์โบราณและหนังสือพุทธนี้มักถูกทำลายด้วยฝีมือมนุษย์

คัมภีร์โบราณที่มีตามวัดต่าง ๆ มีจำนวนมาก แต่ยังไม่ได้มีการทำการปริวรรตเอาไว้ถึงมีก็น้อยมากจึงไม่สามารถเอามาอ้างอิงในแง่ของการศึกษาค้นคว้าได้ และยังประสบปัญหาในด้านการเก็บข้อมูลคัมภีร์ซึ่งมีการชำรุดเสียหาย ยังไม่สามารถทำการถ่ายไมโครฟิล์มได้อย่างชัดเจนทำให้ข้อมูลขั้นต้นขาดความสมบูรณ์ก็จะส่งผลให้ผลงานที่ออกมาขาดความสมบูรณ์ไป อีกทั้งยังมีการสูญหายและไม่ได้จัดเก็บไว้อย่างเป็นระบบ เอกสารโบราณเป็นหลักฐานทางวิชาการขั้นต้นที่มีความสำคัญทางวิชาการเป็นอย่างมาก เพราะในอดีตการบันทึกเรื่องราวทางด้านดารายา พงศาวดาร วรรณกรรม พุทธศาสนา คติ และอื่น ๆ เอกสารเหล่านี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา วิถีชีวิต วิถีชุมชน ความศรัทธา ความเชื่อของคนในท้องถิ่น ซึ่งเอกสารเหล่านั้นยังไม่ได้รับการเอาใจใส่ดูแลรักษาเท่าที่ควร เพราะศูนย์กลางการศึกษาไม่ได้อยู่ที่วัดเหมือนในอดีต การสืบทอดการอ่านตัวอักษรโบราณ ซึ่งเป็นอักษรที่จารึกในใบลานที่วัดเป็นศูนย์กลางมีน้อยลงมากและใกล้สูญหายในปัจจุบัน เพราะว่าที่วัดบางวัดไม่เห็นความสำคัญของคัมภีร์โบราณ อีกทั้งไม่มีความรู้เรื่องเอกสารคัมภีร์โบราณจึงไม่มีการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ ส่วนใบลานที่มีบุคคลเป็นเจ้าของครอบครองก็มักจะถูกทอดทิ้งจากลูกหลานรุ่นต่อมา เมื่อผู้ใหญ่ในครอบครัวสิ้นชีวิตลงใบลานที่ได้รับมาไม่มีผู้ใดศึกษา เนื่องจากอ่านไม่ได้ บางส่วนนำไปบรรจุในเจดีย์ บางส่วนนำไปขายเป็นของเก่า เพราะไม่เห็นคุณค่าและไม่มีผู้ใดเข้าไปให้ความรู้เกี่ยวกับเอกสารคัมภีร์โบราณ ปรากฏการณ์เหล่านี้ จึงเป็นภาวะที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง เพราะบรรดาความรู้ ความคิดต่าง ๆ ที่ปรากฏในเอกสารเหล่านี้ จะไม่ได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง

แต่ระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีหน่วยงาน องค์กรและบุคคลรวมทั้งสถาบันการศึกษาได้สนใจเรื่องนี้ และมีความพยายามในการศึกษาค้นคว้า รวบรวม และปริวรรต แต่ก็ยังไม่ครอบคลุมเนื้อหาโดยรวม นอกจากนี้ องค์กรทางวัฒนธรรมที่ทำงานด้านนี้ ก็ทำงานในด้านลักษณะเอกสารเป็นส่วนใหญ่ ถ้ามีก็จะอยู่ในรูปพิพิธภัณฑ์ ยังขาดผู้รู้ในการอ่าน แปล หรือหากมีผู้อ่านแปลก็ขาดความต่อเนื่องและไม่มีงบประมาณในการพิมพ์ ทำให้งานด้านนี้อยู่ในสภาพอ่อนแอเป็นอย่างยิ่ง ขณะที่ปัจจุบันความสนใจของสถานศึกษาหันมาศึกษาหลักสูตรทางด้านท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น แต่ต้องความรู้เกี่ยวกับอักษรโบราณ และเอกสารใบลานไม่ได้นำมาใช้ในระดับการศึกษาต้น ๆ จึงสมควรที่จะมีการศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่องทุกองค์กรที่เกี่ยวข้อง (วิณา วิสเพ็ญ, 2546)

เพื่อให้เอกสารโบราณดำรงอยู่และให้คุณค่าของคัมภีร์โบราณได้อนุรักษ์ไว้ในประเทศไทย ทำให้ประชาชน นักเรียน นักศึกษา ชุมชน มีความเข้าใจในคัมภีร์โบราณและมีข้อมูลในการศึกษาค้นคว้า เพื่อให้คนรุ่นหลังได้อนุรักษ์และเห็นความสำคัญคัมภีร์โบราณ ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการศึกษาเรื่องการสืบค้นและจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคใต้ เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ซึ่งประกอบด้วย 2 จังหวัด คือ จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสงขลา เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นเมืองโบราณที่มีความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และศาสนามากที่สุดเมืองหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมืองนี้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางมาไม่น้อย 1,800 ปีมาแล้ว หลักฐานทางโบราณคดีและหลักฐานทางเอกสารที่ปรากฏในขณะนี้ยืนยันได้ว่านครศรีธรรมราชมีกำเนิดมาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 เป็นอย่างน้อย (ธิดา สาระยา, 2526)

ส่วนจังหวัดสงขลาได้พัฒนาเป็นหัวเมืองขนาดใหญ่ ในสมัยกรุงธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เมื่อ พ.ศ. 2310 ประเทศสยามเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าได้เกิดก๊กต่าง ๆ ขึ้น เจ้าพระยามนคร ซึ่งตั้งตัวเป็นใหญ่ ได้ตั้งนายวิเชียรมาเป็นเจ้าเมือง เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีปราบก๊กเจ้านครได้แต่งตั้งให้นายเหยียง แซ่เฮ้า คนจีนฮกเกี้ยนซึ่งเป็นนายอากรรังนก เป็นเจ้าเมืองในปี 2318 ได้รับพระราชทานนามเป็น “หลวงสุวรรณคีรีสมบัติ” (ตันตระกุลณ สงขลา) เชื้อสายของตระกูลนี้ได้ปกครองเมืองสงขลาติดต่อกันมาไม่ขาดสายถึง 8 คน (พ.ศ. 2318-2444) จนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2379 สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว) โปรดเกล้าให้พระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง) ก่อสร้างป้อมกำแพงเมืองระหว่างที่ก่อสร้างตวนกู อาหมัดสะอัด ชักชวนหัวเมืองไทรบุรี ปัตตานี และหัวเมืองทั้ง 7 ยกมาตีสงขลา เมื่อปราบปรามขบถเรียบร้อยแล้ว จึงได้สร้างป้อม และกำแพงเมืองสงขลาจนเสร็จ และได้จัดให้มีการฝังหลักเมืองและได้ย้ายเมืองสงขลามายังฝั่งตะวันออกของแหลมสน “ตำบลบ่อยาง” คือในเขตเทศบาลนครสงขลาปัจจุบัน

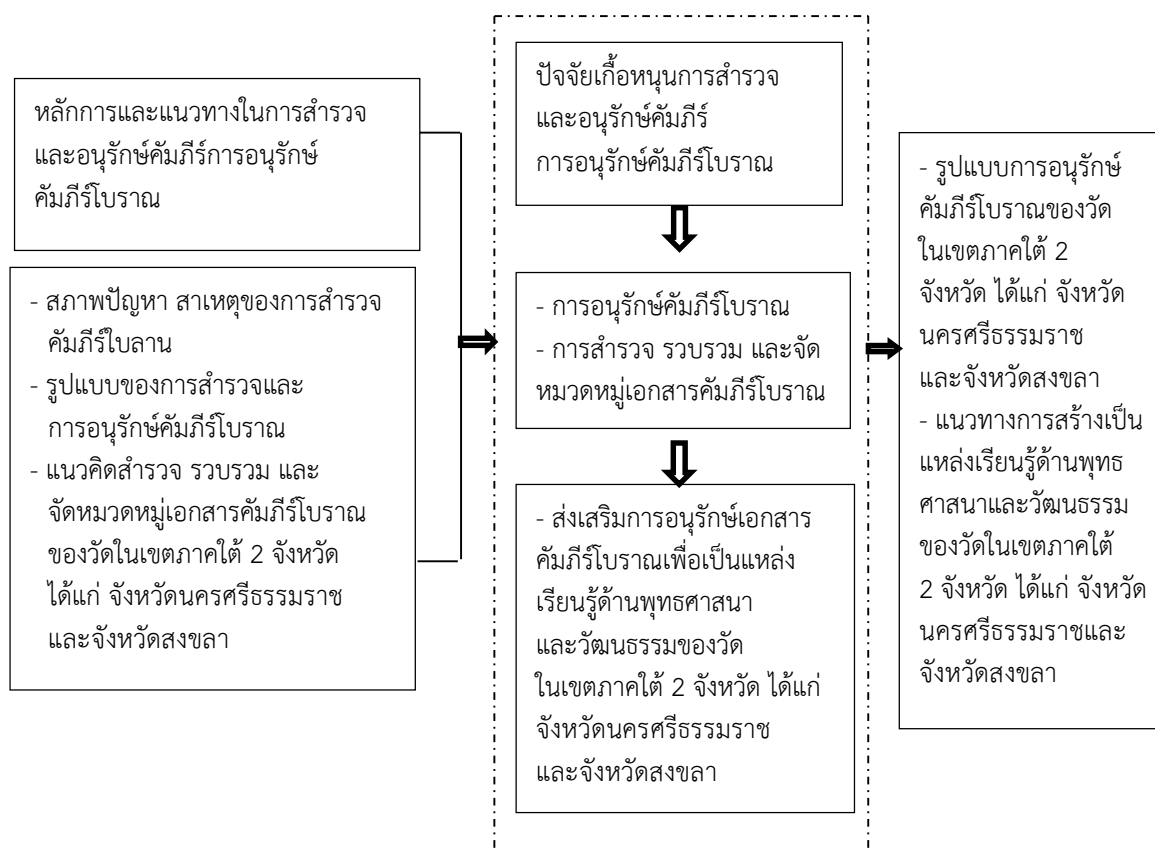
จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่ามีหลายจังหวัดในภาคใต้ที่มีผู้ทำการสำรวจคัมภีร์โบราณไว้บ้างแล้ว แต่ใน 2 จังหวัดนี้ มีคัมภีร์โบราณอยู่อีกหลายวัดในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช และสงขลา ยังมีคัมภีร์โบราณที่ยังกระจัดกระจายไม่ได้ทำการศึกษาวิจัยและสำรวจ ไม่ได้ทำดัชนีการสืบค้นอย่างเป็นระบบและไม่ได้ถ่ายสำเนาเอกสารคัมภีร์โบราณ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าเป็นความจำเป็นและเป็นประโยชน์ที่จะทำการสืบค้น อนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดทางภาคใต้ใน 2 จังหวัดอย่างละเอียดที่สุด ทำรายการ ลงทะเบียนทุกอย่างที่พบอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการจากแหล่งต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้สำรวจ และจะทำการเพิ่มฐานข้อมูลใหม่เข้าสู่ระบบอย่างต่อเนื่องเพื่อทำการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคใต้และสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่ภูมิปัญญาภาคใต้นั้นเก็บรักษาไว้ ด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสัมมนา การฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้ด้านการอ่านวรรณกรรมอักษรโบราณภาคใต้ และทำกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ค้นพบในแห่งนั้น ๆ ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน ให้ชุมชนได้ตระหนักเห็นความสำคัญและอนุรักษ์นำความรู้ที่เป็นประโยชน์มาปรับใช้ สืบสานภูมิปัญญาของบรรพชนให้มีการศึกษาสืบไปสู่นุชนรุ่นหลัง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจ รวบรวม และจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคใต้ 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสงขลา
2. เพื่อจัดทำทะเบียนรายการของเอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคใต้ 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสงขลา
3. เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของวัดในเขตภาคใต้ 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสงขลา

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การสืบค้นการจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในภาคใต้” มีดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อการสืบค้นการจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในภาคใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เพื่อศึกษาการสืบค้นการจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในภาคใต้ 2 จังหวัด คือ จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลาโดยมีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1. สำรวจ เก็บข้อมูลเอกสารคัมภีร์โบราณ ซึ่งคณะผู้สำรวจต้องติดต่อประสานงานกับเจ้าของสถานที่หรือผู้ดูแลรักษาเอกสารคัมภีร์โบราณก่อน เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดและเพื่อประสานความร่วมมือในด้านต่าง ๆ
2. รวบรวมข้อมูลและจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณจากวัดในกลุ่มเป้าหมายและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อตรวจสอบจำนวนเอกสารคัมภีร์โบราณที่ต้องสำรวจ และวางแผนในการดำเนินงานให้เหมาะสม
3. ปฐมภูมิจัดหาจากเอกสารคัมภีร์โบราณ ทิวทัศน์จัดหมวดหมู่เนื้อหา และทำตรรกะขึ้นเพื่อการสืบค้นและนำองค์ความรู้จากเอกสารคัมภีร์โบราณภาคใต้มาใช้ให้เกิดประโยชน์
4. จัดทำรายงานและนำเสนอผลการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เพื่อศึกษาการสืบค้นการจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในภาคใต้ 2 จังหวัด คือ จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสงขลา

ขอบเขตในการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งศึกษาเพื่อศึกษาการสืบค้นการจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในภาคใต้ 2 จังหวัด คือ จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลาผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยโดยมีเกณฑ์ในการเลือกและดำเนินการ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ทำการสำรวจ สืบค้นและจัดระบบการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณวัดทางภาคใต้ 2 จังหวัด คือ จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา ที่มีเอกสารโบราณและคัดเลือกว่าที่เก็บรักษาคัมภีร์โบราณเอาไว้ เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นและคัดเลือกว่าที่มีเอกสารโบราณมาก แต่ยังไม่มีมีการสำรวจ และจัดเก็บอย่างเป็นระบบ เป็นโครงการนำร่องจังหวัดละ 3 วัด
2. การจัดทำทะเบียนรายการ ทำดัชนีการสืบค้นอย่างเป็นระบบของเอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคใต้
3. การส่งเสริมการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของวัดในเขตภาคใต้

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

คณะผู้วิจัย จะศึกษาวิจัยการสำรวจ รวบรวมสืบค้นและจัดระบบการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณในภาคใต้ 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา จังหวัดละ 3 วัด

ผลการวิจัย

การสืบค้นและการจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคใต้เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ในแต่ละวัดทั้งที่จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดสงขลา พบว่า ยังไม่มีระบบการจัดเก็บรักษาที่ดีเท่าที่ควร ยังไม่มีการปฎิวัติเพื่อเป็นประโยชน์แก่การศึกษา ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ในด้านปฎิวัติ และขาดงบประมาณ จากการสำรวจได้มีการรวบรวมคัมภีร์โบราณ เพื่อตรวจดูจำนวนคัมภีร์โบราณที่ต้องสำรวจและวางแผนในการดำเนินงานให้เหมาะสม ต่อมาแยกคัมภีร์โบราณในมัด นำเอาคัมภีร์ ใบลานทั้งหมดมาเรียงกัน หลังจากนั้นทำความสะอาด ซ่อมแซม บันทึกข้อมูล จัดหมวดหมู่และมัดหรือห่อคัมภีร์ใบลานเพื่อนำไปเก็บในสถานที่ที่เหมาะสม และทำการบันทึกข้อมูลจากคัมภีร์โบราณใน 2 จังหวัด จังหวัดละ 3 วัด พบว่า

1. จากการสำรวจได้มีการรวบรวมคัมภีร์โบราณ เพื่อตรวจดูจำนวนคัมภีร์โบราณที่ต้องสำรวจและวางแผนในการดำเนินงานให้เหมาะสม ต่อมาแยกคัมภีร์โบราณในมัด นำเอาคัมภีร์ ใบลานทั้งหมดมาเรียงกัน หลังจากนั้นทำความสะอาด ซ่อมแซม บันทึกข้อมูล จัดหมวดหมู่และมัดหรือห่อคัมภีร์ใบลานเพื่อนำไปเก็บในสถานที่ที่เหมาะสม และทำการบันทึกข้อมูลจากคัมภีร์ใบลานแต่เอกสารใบลาน พบว่ายังมีหลงเหลืออยู่ในวัดและที่ชาวบ้านบางคนที่ครอบครองเอกสารคัมภีร์โบราณไว้ ยังขาดการเก็บรักษาอย่างเป็นระบบทั้งการจัดหมวดหมู่ ขาดการสำรวจจำนวนและการทำบัญชีรายชื่อเอกสาร เอกสารกลุ่มนี้มีปัญหาเรื่องต้นฉบับชำรุด ตัวอักษรที่บันทึกบางเล่มเลือนหาย ทางวัดได้รวบรวมนำเก็บในตู้เอกสารเพื่อรอการศึกษาสำรวจของนักวิชาการที่สนใจ นอกจากปัญหาใบลานซึ่งยังขาดการอนุรักษ์ทั้งต้นฉบับ และการศึกษาอย่างเป็นระบบแล้ว สิ่งที่เป็นปัญหาอีกประการหนึ่งพบในการสำรวจเอกสารกลุ่มนี้ คือการขาดความพร้อมในด้านสถานที่ที่เหมาะสมในการอนุรักษ์ต้นฉบับ

2. การทำทะเบียนรายการของเอกสารคัมภีร์โบราณของวัดในเขตภาคใต้ ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านการทำทะเบียนและมีความเข้าใจเกี่ยวกับคัมภีร์โบราณ ขาดการแผนงานในการดำเนินงานด้านนี้อย่างจริงจัง ไม่มีการจัดบุคลากรที่จะทำงานด้านการอนุรักษ์โดยตรง ในปัจจุบันการดูแลรักษาแหล่ง ข้อมูลต้องอาศัยพระสงฆ์ และชาวบ้านบุคลากรของท้องถิ่นดังกล่าวไม่ได้มีหน้าที่ประจำในการอนุรักษ์อย่างเป็นระบบ ดังนั้น กระบวนการอนุรักษ์ของแหล่งข้อมูลยังขาดการดำเนินงานอย่างจริงจัง การอนุรักษ์เท่าที่ผ่านมาจึงเป็นการเก็บดูแลเท่าที่กระทำได้โดยขาดความรู้อย่างเป็นระบบ และถูกต้องตามหลักวิชาการ นอกจากนี้การขาดบุคลากรที่ดูแลทั่วถึงก็ทำให้ต้นฉบับบางเล่มที่อาจมีความสำคัญในการศึกษาข้อมูลของท้องถิ่นสูญหาย หรือเอกสารอาจถูกขโมยไป ในยุคหนึ่งที่มีปัญหาชาวต่างประเทศมาสืบค้นต้นฉบับเอกสาร ท้องถิ่นโดยเฉพาะเอกสารประเภทตำรายาสมุนไพรพื้นบ้านปัญหานี้มักจะเกิดขึ้นในกรณีแหล่งข้อมูลขาดบุคลากรดูแลทั่วถึง และขาดระบบในการจัดเก็บเอกสารที่รัดกุม

3. ยังขาดการส่งเสริมการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของวัดในเขตภาคใต้ พบว่า ยังขาดการจัดงบประมาณในการดูแลสนับสนุนบุคลากรที่เข้ามาช่วยเหลือ และการจัดซื้อวัสดุในการเก็บรักษาต้นฉบับเอกสารจึงเป็นไปอย่างจำกัด ปัญหาในด้านระบบของแหล่งข้อมูล

การเก็บข้อมูลเอกสารทั้งโบราณของทางวัด ปัจจุบันเพียงเก็บใส่ตู้เอกสารบางส่วนเก็บ โดยการมัดและกองไว้ในโบสถ์ ขาดการจัดหมวดหมู่ และการดูแลอย่างถูกต้อง จนไม่สามารถยืมดูอายุของเอกสารโบราณ และขาดการเผยแพร่และส่งเสริมการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณ ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นของสองจังหวัดในภาคใต้ได้

อภิปรายผล

การวิจัย เรื่อง การสืบค้น และจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคใต้ สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. จากการสำรวจ รวบรวม การสืบค้นการจัดระบบการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดในเขตภาคใต้ของแต่ละวัดยังไม่มีมีการเก็บรวบรวมข้อมูลเท่าไร บางส่วนก็จะนำไปดทำมวสารเครื่องรางของขลัง ทำเป็นวัตถุมงคล (พระเครื่อง) โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ บางวัดไม่เห็นความสำคัญของคัมภีร์โบราณปล่อย ปล่อยให้ผุพัง ไม่เก็บรักษา ปล่อยให้ถูกแดด ถูกฝน จนเสียหาย หรือถูกปลวกและแมลงกัดกิน หรือทิ้งขว้างเป็นขยะไร้ค่า จะเก็บกอง ๆ ไว้ ไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร ควรมีหน่วยงานต่าง ๆ เข้าไปให้ความรู้ในการเก็บอนุรักษ์คัมภีร์โบราณบ้าง
2. ในการสำรวจเอกสารคัมภีร์โบราณการสำรวจแต่ละครั้งกรณีเจ้าอาวาสไม่มีสิทธิ์เด็ดขาดจะต้องเรียกประชุมคณะกรรมการวัดมาร่วมพิจารณา ทำให้เสียเวลาในการสำรวจมาก
3. บางวัดไม่ให้ความร่วมมือ บางครั้งเอกสารโบราณเก็บรักษาไว้ในกุฏิเจ้าอาวาสรูปก่อนเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันไม่ต้องการให้คนนอกเข้าไปในกุฏิ บางทีเจ้าอาวาสติดกิจนิมนต์ไปข้างนอก ทำให้เสียเวลาในการสำรวจ บางทีก็บอกเจ้าอาวาสไม่อยู่ให้เข้าดูไม่ได้ บางวัดเข้ามาก็บอกว่าไม่มี ไม่สนใจอะไรเลย ไม่ให้เข้าไปดูทั้งที่วัดของเขามีเอกสารคัมภีร์โบราณอยู่ ไม่เห็นประโยชน์ของคัมภีร์โบราณเท่าที่ควร
4. บางวัดหรือชาวบ้าน ไม่ไว้วางใจคณะสำรวจเอกสารโบราณ เนื่องจากเคยผ่านประสบการณ์เกี่ยวกับถูกวางยาพิษจากกลุ่มมิจฉาชีพ และเคยถูกหลอกลวงซื้อวัตถุโบราณและพระพุทธรูป
5. ขาดเจ้าหน้าที่และบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแล สงวนรักษาและอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณ
6. หน่วยงานในพื้นที่ทุกระดับ ทั้งหมู่บ้าน ตำบล อำเภอและจังหวัด ยังขาดเจ้าหน้าที่ที่สนใจ เอาใจใส่ และมีความรอบรู้ในด้านเอกสารคัมภีร์โบราณ
7. ขาดงบประมาณ เนื่องจากผู้บริหารกรมศิลปากรทุกระดับยังให้ความสำคัญงานด้านเอกสาร คัมภีร์โบราณน้อย จึงขาดการสนับสนุนทั้งบุคลากรและงบประมาณ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

การวิจัยการสำรวจ รวบรวม การสืบค้นการจัดระบบการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดในเขตภาคใต้ ควรเน้นให้ภาคส่วนทุกภาคส่วนทั้งคณะสงฆ์ ส่วนราชการ และเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบ ค้นและการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณให้มากขึ้น ควรการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีการศึกษา

และเรียนรู้ เผยแพร่หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาและส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียน นักศึกษาได้
เข้ามาศึกษาให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางการรักษาคัมภีร์โบราณให้อยู่คู่พระพุทธศาสนา
และสังคมไทยต่อไป ควรดำเนินการวิจัยดังนี้

1. หน่วยงานควรเข้าไปให้ความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณว่ามีความสำคัญอย่างไร และ
ควรจัดเก็บคัมภีร์โบราณให้เป็นแหล่งเรียนรู้
2. หน่วยงานควรจะไปทำความเข้าใจกับชาวบ้าน วัด โรงเรียน ให้รู้คุณค่าของคัมภีร์
โบราณ
3. วัดและบุคลากรท้องถิ่นควรให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์เอกสาร
โบราณอย่างจริงจัง
4. วัดและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เก็บรักษาเอกสารโบราณ ควรมีมาตรการและเป้าหมาย
ในการจัดเก็บเอกสารโบราณอย่างชัดเจนและถูกต้องตามหลักวิชาการ
5. ควรจัดงบประมาณสนับสนุนเพื่อการจัดประชุมสัมมนาเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเอกสาร
คัมภีร์โบราณแก่นักเรียน นักศึกษา ชาวบ้านและวัดให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเอกสารคัมภีร์
โบราณ เพื่อให้เกิดการเอาใจใส่ดูแล สงวนรักษาเอกสารคัมภีร์โบราณด้วยวิธีการที่ถูกต้อง
6. ผู้บริหารกรมศิลปากรทุกระดับควรปรับเปลี่ยนทัศนคติ มองให้เห็นความสำคัญของ
วัฒนธรรมท้องถิ่นและของชาติโดยเฉพาะเอกสารคัมภีร์โบราณให้แจ่มชัดยิ่งขึ้น
7. หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนควรร่วมมือกันเพื่อการดูแล สงวนรักษาเอกสารโบราณ
ในท้องถิ่น และประสานเพื่อต่อยอดสืบสานและเผยแพร่ผลผลิตที่เกิดจากเอกสารคัมภีร์โบราณ
แก่สาธารณชน ทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศชาติ และสู่สากลหรือนานาชาติ
8. ควรเพิ่มคุณค่างานด้านเอกสารคัมภีร์โบราณด้วยการคัดเลือกเอกสารคัมภีร์โบราณ
ที่มีความสำคัญและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ได้ และสนับสนุนส่งเสริมให้ปริวรรต
และจัดพิมพ์เผยแพร่ตามโอกาสที่เหมาะสม
9. ให้ความรู้แก่ผู้นำท้องถิ่น เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล
และผู้นำชุมชนอื่น ๆ ที่ใกล้ชิดกับประชาชนให้รู้และเห็นความสำคัญของเอกสารคัมภีร์โบราณ
ทั้งการดูแลรักษา อนุรักษ์และพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจของแต่ละชุมชน
และคิดวางแผน การทำงานร่วมกัน และจัดทำเป็นแหล่งเรียนรู้และทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้
บุคคลที่สนใจเอกสารคัมภีร์โบราณมาเที่ยวชม
10. ก่อนออกพื้นที่ควรติดต่อประสานงานกับเจ้าของพื้นที่ทุกระดับทั้งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน
สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหรือผู้นำท้องถิ่นคนอื่น หรือนายกองค์การบริหารส่วนตำบล
เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติในแต่ละแห่งที่เข้าไป พระสังฆาธิการในพื้นที่ ทั้งเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล
เจ้าคณะอำเภอ เป็นต้น เพื่อสอบถามข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และเส้นทางคมนาคม บุคคลดังกล่าวอาจ

แนะนำผู้ที่คอยช่วยเหลือในการเป็นผู้นำทาง หรือช่วยอำนวยความสะดวกในการเดินทางและหลีกเลี่ยงปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ธิดา สาระยา. (2526). พัฒนาการของรัฐบาลบนคาบสมุทรไทย เน้นตามพรลิงค์ (คริสต์ศตวรรษที่ 6-13 ในประวัติศาสตร์และโบราณคดีนครศรีธรรมราช ชุดที่ 3. นครศรีธรรมราช: วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. (2557). ปฐมบทพุทธศาสนาในภาคใต้ ประเทศไทย: หลักธรรม และหลักฐานโบราณคดี. นครศรีธรรมราช: ไทม์พรีนติ้ง.
- วีณา วิสเพ็ญ. (2546). “การปริวรรตใบลานในเขตตำบลท่าขนอย อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม” รายงานวิจัย. ศิลปวัฒนธรรมและกิจการพิเศษ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).
- Martin, R. A. & Olson, C. (2005). The Collection of Palm-leaf Manuscripts at Northern Illinois University Libraries. Retrieved April 3, 2013, from H. W. Wilson.